

Misschien hadden zij vooral de witte waterlelie lief?

Frederik van Eeden (1860-1932) is een van de historische persoonlijkheden die de kapstok vormen van ons literaire geheugen, niet het minst als het de wisselwerking betreft tussen kunst en maatschappelijk engagement. *De kleine Johannes* (eerste deel van de trilogie in 1897), *Van de koele meren des doods* (1900) en *Ik heb de witte waterlelie lief* (uit *Van de passieloze lelie* uit 1901) zijn literaire ijkpunten.

Maar Van Eeden zorgde tevens voor enkele maatschappelijke referentiepunten. Zo roept hij met zijn communistische experiment *Walden* (1898 e.v.) bij ons het beeld op van de verwante – maar meer bekende – begrippen 'kibboets', 'kolchoz', 'owenisme', 'Raiffeisen' en 'Rochdale'.

De rusteloos zoekende geneesheer, denker, literator en experimentalistische wereldverbeteraar Van Eeden wilde dichter aansluiten bij de moderne tijd dan bij de romantische traditie waaruit hij stamde. Als publieke figuur plaatste hij zich daardoor enigszins tussen schip en wal. Het eindstadium van dat vaak controversiële levenspad was zijn toetreding tot de katholieke kerk in 1922.

Die levensloop – en vooral de weg naar het Roomse eindpunt – leidde tot een aantal gevolgtrekkingen in de relatie tussen Van Eeden en Vlaanderen.

In Vlaanderen voerden heel wat kunstenaars en denkers een symbolenstrijd tussen het gelovige traditionalisme waarmee zij waren opgegroeid en de seculiere en revolutionaire ideeën van de tijd waarin zij naar voren traden.

Daar dwars doorheen liepen twee rode draden die allebei een mystieke lading droegen: die van radicaliserende Vlaamse beweging en die van enkele niet-gelovige flaminganten die hun intrede in het katholicisme voorbereidden. Hierdoor komt uiteraard het levenspad van Frederik van Eeden in het vizier. Maar vanwege de religieus-spirituele en ideologische ondertoon van het flamingantisme van het interbellum, is het niet verwonderlijk dat ook Cyriel Verschaeve verschijnt in het snijpunt van die kruisdraden.

In zijn bijdrage *Vlaanderen, de Vlaamse beweging en Frederik van Eeden (1918-1922)* poogt Romain Vanlandschoot al die kruisdraden samen te brengen. Het levert een meanderend verhaal op, waarvoor het feitelijke uitgangspunt wordt geleverd door de briefwisseling tussen Verschaeve en de jonge Gentse activist Reinier Ysabie én door een (al of niet verzonden) brief van Ysabie aan Frederik van Eeden.

Ook de bronnenpublicatie *Cyriel Verschaeve aan zuster Gabriël. Zeven brieven, op het nippertje gered van de vernietiging...* baadt in de sfeer van het mystiek-spirituele wereldbeeld van een (kwantitatief en kwalitatief) belangrijk deel van de Vlaamse beweging tijdens het interbellum.

De lezer hoeft echter niet noodzakelijk te vrezen voor een meer-van-het-zelfdegevoel. De ondertitel van de bijdrage biedt immers een bijkomende dimensie aan het verhaal. Er wordt namelijk aangetoond hoe archivariissen en/of historiografen soms een ware klopjacht moeten organiseren om belangrijke historische documenten te redden, die door (bewuste of onbewuste) achteloosheid definitief verloren dreigen te gaan. Daarenboven illustreert die casus dat een verzameling documenten – in dit geval gaat het om brieven – soms een bestemming vindt, waarvan de logica een moeizame reconstructie vergt, maar uiteindelijk een verhaal-binnen-het verhaal blijkt op te leveren.

De uitgesproken Vlaamsgezinde zuster Gabriël is een van de kinderen-religieuzen van de Oost-Vlaamse sociaalvooruitstrevende katholieke onderwijzer Kamiel Van Caeneghem (1860-1944), stichter van het christelijk onderwijzersyndicaat cov. Vooraleer zij in het klooster trad, was zij actief als medegrondlegster van de Katholieke Vlaamse Meisjesbeweging en van de vrouwelijke studentenbeweging. Langs die weg kenden Gabriëlla en Verschaeve elkaar.

Na een korte tussenperiode in een Antwerps klooster, vond de zuster haar definitieve plek in de Congregatie van het Heilig Graf in Turnhout.

De briefwisseling tussen de kapelaan in Alveringem en de zuster in Turnhout bezorgt ons tegelijk een inzicht in de gevoelswereld van Verschaeve én in zijn literaire en mystieke opvattingen.

Wat dat laatste aspect betreft, kan men de tegenstelling vaststellen tussen de contemplatieve, op Ruusbroec geïnspireerde attitude van de (zachte) natuurminnende zuster en de forse, metafysische en metaforische wereld van Verschaeve. Daarenboven verwerven wij enig inzicht in de verbondenheid van beide respondenten met de religieus-socialistisch bewogen geschriften van de Nederlandse dichteres en communiste Henriette Roland Holst-Van der Schalck.

Frederik van Eeden, Henriette Roland Holst-Van der Schalck, zuster Gabriël: wellicht hadden zij, na hun mystieke omzwervingen, vooral de witte waterlelie lief?

En misschien gold dat uiteindelijk ook voor Verschaeve, nadat hij via een harde landing uit zijn reële en irreële Germaanse leefwereld in het pastorale Solbad Hall was terechtgekomen? Het kan een onderzoeksvraag zijn.

FRANS-JOS VERDOODT | REDACTIESECRETARIS WT